

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1954**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1954

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: Carl Jonas Love Almquist.

*Detalj ur Hilding Linnqvists fresk "Sagan om Sverige"
i Sollidens trapphus.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1954

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

SOLLIDENS KONSTNÄRLIGA UTSMYCKNING

av Andreas Lindblom

Varför skulle inte en restaurang där människorna gläds åt bordets och samvarons fröjder också smyckas med god konst? Under de senaste åren har denna sunda tanke glädjande nog tagit sig uttryck vid större och mindre förhållanden uti vårt land. Särskilt beträffande det nya Solliden kändes ansvaret stort, alldenstund innehavaren ju var en kulturinstitution med höga ambitioner. För Nordiska museet blev det givetvis naturligt att möblera och dekorera så vackert som möjligt. I festvåningarna fick vi användning för en del fina saker som länge legat magasinerade i våra samlingar. Men som det framåtblickande företag vi anser oss vara, blev det också en viktig uppgift att tillgodose den levande konsten både i fråga om hantverket (servis, draperier etc.) och när det gällde dekorativ utsmyckning. Det är om den sistnämnda som nu något skall berättas, likväl utan konstkritiska kommentarer.

Arkitekterna Artur von Schmalensee och Adrian Langendal hade skapat ett magnifikt trapphus med tre stora väggytor och en fjärde sida av glas, genomlyst från söder, med Djurgårdens parkgrönka, glittret från Strömmen och Södra bergens grå massiv som utsiktsfond.

Då trapphusets tilltänkta monumentalmålning ej fick belasta själva byggnadsanslaget, återstod för oss bara att tigga oss fram. Att skaffa gåvomedel är numera inte så lätt; donatorer är av kända skäl numera oändligt mycket mer motvilliga än på 30-talet, under Skansens stora omdaningstid. Det föreföll oss likväl som om man genom att välja målningens motiv ur svenskt näringsliv möjligen skulle kunna vinna intresse från sådana företag som 1951

hade relativ högkonjunktur. I detta syfte beslöt vi oss för att först och främst få fram ett program för en insamling. Tillsammans med Tekniska museets chef Torsten Althin utarbetade vi följande P.M. för de viktigare motiven:

Skogen: Timmerhuggning. Kolning. Flottning. Sågning. Cellulosa, papper, wallboard, textil etc. Träförädling.

Berget: Malmbrytning i dagen och i gruva. Anrikning och smältning. Förädling i form av smide, valsning etc.

Vattnet: Forsen vild, forsen tuktad. Kraftverk och kraftdistribution. Elektricitetens användning. Metallurgisk industri. Kommunikationsmedel. Telefon, radio, hushållsapparater etc.

Industriprodukternas distribution: Järnvägar, båtar, flyg, inom Sverige och till främmande land.

Människan i industriens tjänst: Uppfinnaren-konstruktören, ledaren, ingenjören, försäljaren, kontoristen, förmanen, arbetaren.

Vi vände oss sedan till Hilding Linnqvist som dels är en utmärkt konstnär, dels skickligt behärskar freskotekniken och nyligen utfört liknande saker, exempelvis "Livet vid älven" för Hjälta kraftverk.

På grundval av ovanstående program höll undertecknad ett föredrag vid ett sammanträde med Industriförbundet, där jag fick erfara både uppmuntran och pessimistiska förutsägelser. Vi igångsatte emellertid en kraftfull propaganda, som resulterade i att Nordiska museet till bekostande av fresken så småningom fick in det erforderliga beloppet, 75 000 kr, från följande företag:

Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, AB Skandinaviska Banken, Stockholms Enskilda Bank AB, AB Svenska Handelsbanken, Telefon AB L M Ericsson, AB Marcus Holmquist, AB Bofors, Sv. AB Gasaccumulator, Max Sieverts fab. AB, ASEA, AB Atlas Diesel, AB Elektrolux, ESSELTE, AB Förenade Chokladfabrikerna, AB B. A. Hjorth och Co., Höganäs-Billesholms AB, Liljeholmens Stearinfabriks AB, Malmö Läderfabriks AB, Stockholms Superfosfatfabriks AB, Bultfabriks AB, AB Ehrnberg och Sons Läderfabrik, Halmstads Järnverks AB, Diesel och Co. AB, Nordiska Leksaker AB och Stockholms Glasbruk samt följande av jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer:

Sveriges Lantbruksförbund, Svenska Mejeriernas Riksförening, Sveriges Slakteriförbund, Svenska Lantmännens Riksförbund, Svenska Ägghandelsförbundet, Stockholm-Gävle Slakteriförening, Mjölkc centralen, Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, Lantbruksförbundets Tidskrifts AB och Riksförbundet Landsbygdens Folk.

Hilding Linnqvists fresk, omkring 143 kvm och av honom själv benämnd "Sagan om Sverige", upptar de tre inre väggarna i trapphuset. Den utfördes 1951—52 i en teknik som kallas stuccolustro. Medan vanlig fresk utföres på vått murbruk målas stuccolustro visserligen också på en våt yta, men vars yttersta skikt är ett putsbruk av kalk och marmormjöl med tillsats av venetiansk tvål. Genom uppkomsten av kalksåpa erhåller ytan, då den omedelbart efter målningen poleras med varma järn, en jämn marmorglans. De romerska freskerna utfördes enligt uppgift av antika författare på en yta av liknande sammansättning. Teknisk medhjälpare vid utförandet på Solliden har varit italienaren Nino Defendi.

Målningens komposition och färghållning är bestämd av två faktorer: det förhållandevis intima rummet och teknikens blanka yta som i förhållande till vanlig fresk ger speciella möjligheter till djup- och ljusverkningar. På den västra väggen, där trappan går på ett visst avstånd från muren, kan betraktaren följa kompositionen i hela dess höjd från trapprummets golv till taket. Den östra väggen, där plattformen i övre våningen ligger på obetydligt avstånd från muren, uppdelar målningen horisontellt sett i två skilda kompositioner.

Nu lämnar jag ordet till konstnären: "Jag har kallat min framställning för en tittskåpskomposition. Några figurer i stor skala bildar ett slags förgrund av arbetande eller vilande gestalter, sjömannen med sin kakadua från Ostindien, skogshuggarna, flickor som plockar björnbär. Vetenskapsmännen i övre våningen är presenterade i en mindre skala och slutligen en del grupper som illustrerar olika verksamhetsområden i en ytterligare nerminskad storlek. Som när man öppnar en trolleriask på det rätta stället och finner nya askar, kulor och olika slags föremål!

Om man betraktar den västra väggen, bildas ett centrum av det

färgrika schaktet i Falu gruva där Emanuel Swedenborg, filosofen och metallurgen, håller en bergkristall mot rymden, medan en bergsman lyser med sin fackla. Christopher Polhem bildar gavelfigur till denna scen, sittande framför modellen till sitt uppfordringsverk till Falu gruva. Under schaktets droppande hydrater öppnar sig en sommarnattstjärnhimmel där Linné vandrar på sin gård Hammarby utanför Uppsala med den svenska floran vid sina fötter. Han lutar sig mot en humlestör; han var ju också mycket intresserad av nyttoväxter.

Väggen vill i övrigt illustrera skogshantering och bergsbruk, även modern bergborrning. Över ingången till restaurangen en trappa upp framställes hur Falu rödfärg började i större utsträckning användas i Sverige från mitten av 1800-talet; här gör den sin entré i en grå norrländsk by. Det brukade i regel vara en gammal soldat, som reste ikring och kokade färgen ute i det fria i en järngryta; Falu rödfärg och järnvitriol i tunnor och rågmjöl som bindemedel kom då till användning och bönderna själva utförde rödfärgningen, stundom med hjälp av en vandrande gesäll eller sjöman. Den unge mannen till vänster i kompositionen håller i handen ett spinnrockshuvud som han snidat till flickan, en fästmögåva i gamla tider.

Fondväggen i övre hallen är komponerad som en höstrapsodi, med olika för årstiden karakteristiska element av oväder, blix och åska, skeppsbrott och skogseldar; vilt rusande boskap runt stränderna. Och som kontrasterande motiv: skörd och fruktodling. De gamla skånska korsvirkeshusen är karakteristiska för landskapet. Skördetröskan visar modern teknik på frammarsch i lant-hushållningen. I ett hörn av den högra kompositionen är framställd Herman Nilsson-Ehle vid sitt mikroskop, ägnande sig åt ärftlighetsforskning och växtförädling, som främst omfattade vete och havre, skogs- och fruktträd.

Den östra väggen i övervåningen fortsätter kedjan av forskning, vetenskap och teknik fram till vår tid. I mitten av fältet Gustaf Dalén (Nobelpreis 1912) med modellen till en agafyr, som skulle sprida ljuset på världshaven för seglande sjömän; sitt eget ögas ljus offrade han. Dalén bildar centrum mot en fond av världshavet och svensk export 'från korallöar till isberg'. Tank-

Hilding Linnqvist arbetar på kartongen med bergsborrningen i gruva.

Överst: Utsikt från övre planet mot Saltsjön och Södra bergen. — Nederst: Från trapphusets västra vägg. Till vänster timmerhuggare, hustru och barn. Till höger Christopher Polhem.

Den store uppfinnaren Gustaf Dalén. I förgrunden en sovande sjöman. På östra väggen i trapphuset. — Nästa bilduppslag: Utsikt från trapphusets övre plan mot väster, dvs. in i stora matsalen.

Överst t.v.: Från Solli-
dens kök. På väggen
mosaik efter mönster av
Olle Bonniér. — T.h.:
Schablonerat takmönster
av Olle F. Ohlson. I
nedre foajén.

T.v.: Klocka på Solli-
dens tak. Av Stig Lind-
berg.

Överst: Stig Blomberg: Midsommardans, detalj. — Nederst: Stig Blomberg: Midsommardans. I Sollidens självservering.

SKÄNKT AV
ANDREAS LINDBLÖM

STILBOMBERG

båtsbygge med lyftkranar, hamnliv, sågverk och timmerexport bildar till höger kompositionens ram, till vänster framträder en grupp vetenskapsmän som representerar dagens svenska forskning: The Svedberg (Nobelpris 1926) och Manne Siegbahn (Nobelpris 1924) med sin son och medhjälpare Kai Siegbahn.

Svedberg håller i ena handen en havssnäcka och i den andra en retort med havssnäckans blåa blod; vid hans fötter ultracentrifugens rotor. Den av The Svedberg konstruerade ultracentrifugen tjänar bland annat till att bestämma molekylvikten för äggviteämnen i blodet. Manne Siegbahn sitter med ett av honom konstruerat gitter i handen, det är en spegel på vars yta är framställda mikroskopiska tätliggande streck. När en solstråle möter gittret åstadkommes ett spektrum. Med användande av kristaller som gitter har Siegbahn bestämt röntgenstrålarnas våglängder.

Siegbahn, far och son, framträder på fresken mot en bakgrund av en cyklotron som användes för undersökning av atomkärnans egenskaper. Nedanför framställs två olika modeller av en spektrograf för undersökning av radioaktiv strålning.

Den fria elektriska kraften i naturen som framställts på fondväggen svarar på den angränsande östra väggen (vid entrén till festvåningen 1 tr. upp) emot den genom mänsklig uppfinning bundna kraften; man reser här fundament för kraftledningsstolpar; jökelälven skall på sin väg från fjäll och ödemark omsättas i elektrisk kraft för bygd och stad.

Ett Röda Korsets ambulansflyg i fjällen vill illustrera hur utvecklingen förenar det tekniska med det humanitära i våra dagars Sverige.

En uppmärksammas svensk export nu för tiden utgör de många svenska sångare som i främmande land hjälpt till att vidga intresset för vårt land. Jenny Lind var även internationellt ett av de stora namnen på detta område under 1800-talet. Hon gav uttryck för svensk känsla och ton och gjorde svenska folkvisor och tidens lyriska diktning (Lindblad, Geijer) kända i världen och utvecklade samtidigt en sångteknik på höjden av operakonstens fordringar. Jenny Lind är i fresken framställd med sitt exemplar av Geijer och Afzelius, Svenska folkvisor, som alltså finns bevarat i Musikaliska akademiens bibliotek.

Stig Blomberg: Babianen och bollen. Dekorativ trädörr framför ett skåp med elektrisk apparatur i självserveringen.

En bild av Stockholm på 1840-talet med slottet, Arvfurstens palats och gamla operahuset i sommarnattsljus bildar ett överstycke som förmedlar framställningen av Jenny Lind i hennes operaroller: Marie i Regementets dotter, Alice i Robert le Diable samt Lucia di Lammermoor. I 'En majdag i Värend', ett sångspel till Carl XIV Johans 25-årsjubileum som kung 1843, kommer Jenny Lind ridande in på scenen. Senare kopierade Jenny Lind i England sin värendsdräkt ur minnet och gav den åt sin dotter; dräkten är nu bevarad i Musikhistoriska museet i Stockholm.

Mitt emot Jenny Lind, på entréväggen, sitter drömmande vid forsen Carl Jonas Love Almquist, mystikern, romantikern, betraktad som Strindbergs föregångare i realistisk skildringskonst. De omgivande scenerna får tjäna som stämningsvinjetter till Almquists folklivsberättelser och 'Törnrosens bok'.

Närmast entrédörren är fresken ägnad åt modern teknik och nutida svensk lanthushållning och mejerirörelse."

Genom en särskild donation blev museet i tillfälle att köpa fyra av Linnqvists skisser till målningen; de pryder nu olika rum i restaurangen. Beträffande utsmyckningen av foajéerna till de övre och nedre festvåningarna, beslöt vi att väggarna i den övre skulle lämnas fria i och för anordnande av tillfälliga utställningar av måleri och skulptur. Den nedre foajén däremot erhöll tvenne i väggen inbyggda montrar, där konsthantverkare kan få anordna utställningar; för närvarande finns där Orreforsglas och silversmide från Hugo Strömdahl AB.

För dekoreringsen av taket härstädes föreslogs, att man skulle göra en tävlan bland eleverna vid Konsthögskolan. Så skedde även hösten 1951. Då det var nödvändigt att arbetet blev billigt, bestämdes att utsmyckningen skulle ske i schablonteknik. En jury bestående av Sollidens arkitekter, den dekorativa målarskolans föreståndare professor Sven Erixson samt styresmannen utsåg Lars Lindqvist som segrare. De lustiga motiven i rött, gult och grått återfinnes på den här reproducerade bilden. Eleven Olle F. Ohlson fick utföra sin förtjänstfulla skiss på den östra ytterdörren till festvåningen.

En annan plats som låg oss om hjärtat var självserveringen i

restaurangens bottenvåning. Dit skänkte Stockholms Fackliga Centralorganisation Stig Blombergs relief "Midsommardans", utförd i röd skotsk sandsten i effektfull kontrast mot väggens gula tegel. För att dölja de nödvändiga strömbrytarna och andra anordningar skulpterade Stig Blomberg en trädörr, lustigt dekorerad med en babian, en gåva av styresmannen. Olle F. Ohlson utförde därjämte en dekorativ rundel vid nedgången till självserveringens garderob.

Även köket fick sin utsmyckning, denna gång i den ultramodernaste konstens teknik. Kakelinläggningen skedde nämligen efter ett mönster i brunt, blått, svart och vitt, upplagt av "konkretisten" Olle Bonniér.

I loggian vid restaurangens östsida är uppsatt Bror Marklunds vackra relief "Folkvisan", som skänkts till Skansen av Gunnar Fredrikson AB.

Pricken över i:et blev slutligen den fantasifulla klockan i form av en flammande sol som komponerades av Stig Lindberg och utfördes på Gustavsbergs porslinsfabrik i dess nya teknik: emalj på koppar. Uret är försett med elektrisk apparatur från L. M. Ericsson. Det hela är en gåva från Försäkrings AB Hansa.

Nordiska museet och Skansen vill i sin forskning och samlarverksamhet ej inskränka sig till det förgångna utan på olika punkter sätta det i stilistiskt, tekniskt och socialt samband med nuet. Det är därför som vi exempelvis vid våra utställningar gärna låter dem föras fram till vår egen tid i syfte att belysa kultursambanden och framkalla givande reflexioner hos åskådarna.

På Skansen har vi möjlighet att i olika avseenden följa den arkitektoniska utvecklingen i Sverige. Detta gäller även restaurangerna. Vi har det monumentala Högloftet med dess norsk-svenska timmerstil, tillkommet 1904, i unionens elfte timma sålunda. Det sirliga Nyloftet byggdes 1924 som ett uttryck för svensk 1600—1700-talsstämning i nationalromantisk anda. Nya Solliden är en funktionell byggnad, som med måttfull stilistisk anknytning till äldre svenska traditioner i inredning och dekoration, bygger på helt moderna idéer.

Den konstnärliga utsmyckningen av restaurang Solliden är lyck-

ligtvis ingalunda avslutad. Vi har sålunda under arbete ett dekorativt smide, som utgör en gåva från Svenska Metallindustriarbetareförbundet med stöd av den till Konstakademien av Hjalmar Wicander donerade fonden. Hur detta Eric Grates intressanta smide kommer att te sig, blir väl tillfälle att berätta om i någon följande årgång av Fataburen.